

Паралелі.

I.

Годі вже жаху і гвіту вечірнього,—
Зливу неясного блиску і тьми;
Годі плвати серед моря безмірного,
Нагло плвати і блукати без корми.
Сили погублені, нерви розхитані,
Серце з одчаєм і з острахом мре;
В морі виблискують перли роскидані,

Тільки-ж їх смілий моряк не зберел.
Сонце блищатице над аргонавтами,
Море над трупами блиском мглає,
І покоління їх злима неправдами
Руху свавільного не поміняє.
Рухи освачені, кров'ю оплачені
Тільки під водами збільшують
„вал“—

Наші то стражденні очі затрачені,
Наші то прапори впади на ділі..

II.

Вільні агадки, ніжки мрії
В гвіні тріаної стхлі
Носить з бурями Еол,
А над морем, ніби гноми,
Лоди сповнені утими
Проти хвилі будують мол,
Іх не забяють трупи мертві
І не вдууть вони на жертви
Де чужих свавільних бур;
Діти сонця, діти сходу
В ясний день і в непогоду
Везушино роблять мур.
—Хто ж одірвають одважних
Вільняк, смілих, непродажних
Залпаємо без ваги,
Що кризь бурі, кризь тумани,
Кризь смертельні урагани
Вачуть вільні береги?
—Хто з аузького кругозору
Киве камінем докору
На малих працьовників,
Що під сонцем, ніби гноми,
Творють молні і хорони
Вік віків?

Гр. Чупринна.

З листування ПАВЛА ЖИТЕЦЬКОГО.

З біографії небіжчика П. Г. Житецького ми знаємо, що цей вивачливий і дуже широко в Київі відомий педагог та популярний у науковому

світі вчений мусів якось був покинути Київ саме за свої українські погляди. Років 1880-го Житецького переведено до Петербургу, бо прожиття його в Києві тутешня адміністрація вважала за погрозу громадському спокою... Причини такого погляду адміністрації на Житецького, що був насамперед спокійним ученим, а не запальним агітатором, чи взагалі політиком, досі ще не вяснено гаразд, і взагалі цей цікавий епізод з історії нашого недавнього минулого покрито якимось туманом. Розвіяти його могли-б своїми споминами живі й досі свідки тих часів. Сповідуючись цього, я поспробую додати кілька рядків до характеристики подільного настроя Житецького на чужині, на підставі невідомого ще матер'ялу.

До мене випадком дотався жмуток листів Житецького з Петербургу, писаних р. 1880—1882 до свого приятеля, вчителя 2-ї Київської гімназії Н. Тумасова*). Цікавий нам епізод і тут не вясняється, згадується тільки двома-трьома слов'ми. Зате листи ці дуже глибоко малюють настрої Житецького, його тугу за рідним краєм та бажання знов повернутись до його з свого заслання. Між іншим у Житецького в Петербурзі вродився план—домогатись професури в Київському університеті, і про цей замір у листах знаходимо чимало цікавих подробиць.

З важким почуттям покидав Житецький рідний край. З одного боку—тута за ним, з другого—лі тривоги та прикритості, яких він перед тим вважав, між іншим і од земляків—шарпальці й мучали йому душу. Опинившись самотою в Петербурзі, Житецький достий час не може згадати рідновани, і це одбивається на його листах. „Тяжело,—лише він у першому-ж своєму листі,—среди болъней и немощей, свычающихъ приближеніе старости, искать новой родины. И не найду я ее, потому что родиться два раза невозможно. Но—

будь она проклята, эта родина, если да не будет и она бьетъ! Со дня получения Вашего письма я серьезно начинаю думать о ликвидации своего дѣла на родинѣ... и вотъ можете представить себѣ состояніе духа, въ которомъ нахожусь въ теченіе этихъ дней. Можетъ быть, это малодушіе, неистовый крикъ разстроенныхъ нервовъ,—но знаю только, что испытываю дѣйку боль сердца, ни на минуту не ослабѣвающую“ (28 сент. 1880 року). Звичайно, що це був справді тільки крик нервів, як і та надвичайно гостра характеристика „холма“, яку дав небіжчик згодом, в листі з 15 лютого 1881 р. Але запозочувались нерви і зростає все дужче погяг до батьківщини, хоч „и она бьетъ“. Умовляючи приятеля не кидати гімназій, бо є чутки, що „хвляя наветрътятся все больш и больш погожа“, Житецький додає: „Нехай уже я як той пилан, перековоюю од школи до школи і не маю присаюванца, а ви держитесь насшогого кутка. Як би мені знайти таке пристановище, з которого-б уже не випрало мене аж до послѣднього мого надихавія, я-б нічого крашого не бажав-би на світі. І перше я дуже цінаю таке пристановище, а тепер, побродивши по світу, я тільки й думаю про нього. Та от мое горькое мабутъ і на той рік не доведеться мені перебраться в Київ“ (16 січня 1881 р.).

Пристановище таке небіжчик уявляв собі тільки в Києві,—і от поважає у його цілий план, як перебраться до любого Києва. Надій, щоб київський університет просто вибрав його на професору, Житецький не має, там то він пробує йти манівами. Він виступає приват-доцентом у Петербурзькому університеті (тема вичитів—філософія язикознавств в XIX в.), щоб потім уже легше можна було перейти до Київського університету. В листах до Тумасова знаходимо багато вясне до того, як здійснено цю таємну мрію—перебраться до Києва; Житецький важить усі шанси за і проти, вагається, шукає поради й підмоги у київських приятелів. Наперсткі таки виставляв своєю кандидат-

туру на кафедру російської мови й словесности.

Як знаємо, то кандидатуру відкинуто найбільше одного голосом—, як пише проф. Петров—„назуть, той становий голос належав до земляка, професора-українця“),—того самого проф. Дашкевича, на якого між іншим у листах своїх Житецький подалає особливи надії... Сталося так, як говорив колись Житецькому його вчитель, проф. Селин—„що професору російської літератури в Київському університеті може бути тільки великорусь, та ще й москвитч“**). Привамай на Житецького це справдилось...

Невдача дуже одбилась на настрої Житецького. Сумовиті нотки в його листах ще побільшуються, а до полого опривчання ще недуги, що обсіли його в петербурзькому кліматі, та громадська реакція після події 1-го марта, „Життя наше,—пише Житецький,—було трудове й нервне, дивлячись ми на світ божий не в легким сердцем, а от тепер і тяжко. Ого було-б—додає він гумористично,—нуquam не вчитьте, та ідеями не бачуватьте, та в дѣлчатахъ больше кохотьясь, та може-б і ходили тепер такими огарями, що хоч зарав до шакубу“. (21 лютого 1882 р.). В другому листі, переклауучи своі петербурзькі вражівня, згадує Житецький про „дворника як величайшими полномочиями дѣлать все, что угодно съ магистромъ русской словесности, который готовъ въ эту минуту кричать на весь свѣтъ, что оны не читать, ни писать не умѣетъ“ (14 сент. 1881 р.).

Згадує між іншим небіжчик про якийсь, очевидно, український обігня, що згадував був видати годі Тумасова. „Надумали Ви хорощі теми для Сборника; загалав і я не-що на писать. Треба ударит дружию, щоб започував ідею українства поставитъ твердый грунт“. Зараз же і в свого боку повідомляє він і Тумасова про „одну добру думку, котра має бути ділом. Залувам Ягич общеср-

вительный славянскій словарь; український язык буде стоять як отдельный тип“ (16 лютого 1881 р.).

Може цікаво буде для характеристик небіжчика навести ще один уривок з його листа. Бувши переломом у Москві, так він описує вражівня своєю оригінальною мовою, переколадив з української на російську і являки. „Був я оце проїздом в Москві і новим вирозуміа, як можуть ослонитись такі люди, як Аскасов. Горд—національнѣ всякой національности, палладульмъ великорусского ума, вкуса и запаха. Лаави на Івана Великого, бачив гробанці князів, дивувався архитектурі Василія Блаженнаго і приїшов до того вивода, що в город блаженних, а не загнанних правди ради, не крохатх, не милостивих, не поносимых, а поносимих, Громада исторій, но въ этой громадѣ вѣтъ образа человечности. Я позналъ, что всѣ будутъ этого национализма въ купеческой религіозности и въ религіозномъ кулечествѣ, и припомнилъ я вѣтъсаго Вамъ изреченіе Адриана „пирядичи!“ Не тоя исторію вѣтъотъ Києва; мы богаты XI—XII вѣтами—радужнымъ періодомъ нашей исторіи, а маъ средняго періода можеть выставлятъ только Братскую церковь, построенную Сагайдачнмъ, и преданія о братской школѣ, но въ этомъ просвѣтительномъ значеніи больше смысла, чѣмъ во всей Москвѣ съ ея знаменитымъ Страстнычъбульваромъ, откуда разлаивають теперъ истоки завоной гравы (14 сент. 1881 р.).

Де б не був і щоб б не робив небіжчик—завжде рідний Київ стома перед ним і захолював його думки. І те пристановище, про яке він мріяв, знайшов там в Києві,—на жаль не повним силі професором на університетській кафедрі, а незлужою лодивоу в своєму такому кабинеті. Проте й тут він не переставав бути тим, чим був і в самій віатурі своєї—ученим і вчителем молодого покоління вчених.

Сергій Френков.

*) Про його див. „Київскія Старина“, 1902 р., кн. I, стор. 35—38.

*) Записки Упр. Наук. Товариство в Київі, II, стор. 7.

** Ibid, стор. 6.